

ДОРОЖНЯ КАРТА

**“Дії родини у випадках, якщо член родини зарахований до лав ЗСУ
(у тому числі ТрО) правоохоронних органів (далі - Захисник) пропав безвісти, потрапив у полон чи загинув”**

ЗМІСТ
Перелік даних, якими обов'язково має володіти родина Захисника
Зник безвісти за особливих обставин
Потрапив у полон чи заручники
Загинув
Загинув без можливості забрати та юридично ідентифікувати тіло
Загинув, тіло забрали та ідентифікували
Статус, пільги та виплати, передбачені сім'ям Захисників
Статус, пільги та виплати, передбачені сім'ям Захисників, які пропали безвісти, потрапили у полон, загинули, отримали інвалідність, частково втратили працездатність
Статус та пільги члена сім'ї загиблого. Грошові виплати сім'ям загиблих
Виплата родині грошового забезпечення полонених, заручників, інтернованих та зниклих безвісти Захисників
Одноразова грошова виплата сім'ям загиблих Захисників (згідно Постанови Кабміну від 28 лютого 2022 р. № 168)
Одноразова грошова виплата в разі загибелі (смерті), інвалідності або часткової втрати працездатності без встановлення інвалідності (згідно Постанови Кабміну від 25 грудня 2013 р. № 975)
Перелік документів для отримання одноразової грошової виплати сім'ям загиблих Захисників
Статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту
Контактні дані уповноважених установ та громадських організацій з питань зникнення безвісти, полону, загибелі (смерті), витребування тіл Захисників
Перелік Telegram ботів для пошуку цивільних осіб та захисників, які зникли через бойові дії
Нормативно-правова база

“Дорожню карту” для Родин Захисників створила і продовжує доповнювати Редакторська Група, тому з питань пропозицій, зауважень чи доповнень щодо змісту даного документу, або якщо ви знайшли неточність чи невідповідність з певних питань, звертайтеся до **Редакторської Групи**.

Email: roadmap.editors@gmail.com

Перелік даних, якими рекомендовано володіти родинам Захисника

При зарахуванні/перебуванні у ЗСУ / ТРО / Нацполіції тощо, родині Захисника рекомендується зібрати наступну інформацію:

П.І.Б

прізвище, ім'я та по батькові

посаду та звання, військово-облікову спеціальність (якщо відомо)

дату народження

особовий номер (індивідуальний податковий номер), номер військового квитка чи тимчасового військового квитка (скан-копію) чи жетону

копію паспорта

прізвище, ім'я та по батькові та контакти колег по службі, побратимів

контактні дані місця постійної дислокації військової частини

прізвище, ім'я та по батькові та контакти безпосереднього командира

контактні дані військкомату, з якого був мобілізований Захисник

прізвище, ім'я та по батькові, контакти командира частини

назву та номер військової частини чи підрозділу проходження служби

телефон гарячої лінії частини, бригади, угруповання

Вищезазначений перелік інформації може допомогти родинам Захисників у критичних ситуаціях. Також варто попередньо домовитися із Захисником про те, що він буде систематично повідомляти вас про своє актуальне місце перебування (населений пункт, без точної локації) та періоди, в які з великою долею ймовірності він буде не на зв'язку.

Якщо ви втратили зв'язок із Захисником

Якщо Захисник не виходить на зв'язок кілька днів, не варто одразу панікувати, причиною цього може бути відсутнє мобільне покриття, розряджений телефон через відсутність електроенергії тощо.

Спочатку заспокойтеся і з'ясуйте всі обставини.

У першу чергу спробуйте скотактуватися з колегами по службі, які можуть бути поряд, безпосереднім командиром, командиром частини.

Якщо із частини вам повідомляють, що Захисник знаходиться на бойовому завданні та не числиться в переліку безвісти відсутніх, полонених, загиблих, поранених тощо - зберігайте спокій та очікуйте, коли Захисник вийде з вами на зв'язок, в іншому разі - через 2 дні повторно зверніться до частини, щоб уточнити інформацію.

Зник безвісти за особливих обставин

Особою, яка зникла безвісти за особливих обставин, є особа, зникла безвісти у зв'язку із збройним конфліктом, воєнними діями, тимчасовою окупацією частини території України. Така особа має права та особливий статус, визначені законом. Близькі родичі та члени сім'ї мають право на отримання достовірних відомостей про місце перебування особи, зниклої безвісти за особливих обставин, обставини її загибелі (смерті), місце поховання (якщо воно відоме).

Алгоритм дій родини

У випадку тривалої втрати зв'язку із Захисником (3 дні і більше), варто зв'язатися з військовою частиною (гаряча лінія, безпосередній командир, командир частини) та дізнатися причину відсутності зв'язку із Захисником. Також збережіть номер телефону, з якого Захисник останній раз виходив на зв'язок з вами.

При отриманні усної інформації від безпосереднього командира, колег, командира частини, по гарячій лінії, що Захисник зник безвісти чи у випадку ситуації з постійною втратою зв'язку від 3 діб і більше, варто одразу дізнатися подробиці останнього місця перебування Захисника, обставини ситуації, після чого пропав зв'язок, інформацію про координати, де був останній раз на зв'язку, за якими координатами був направлений і т.і.

По можливості, максимально точно виясніть та зафіксуйте координати місця події, після якої було втрачено зв'язок із Захисником.

Встановіть зв'язок із територіальним центром комплектування та соціальної підтримки (в минулому - військкоматом), з якого була мобілізована особа, перевірте наявність/відсутність повідомлення від частини про підтвердження статусу Зниклого безвісти або зверніться до установи, організації, де служить Захисник (Головні Управління Національної поліції області, райвідділки національної поліції, обласні ГУ СБУ, ГУ ДСНС та інші).

В інтернеті є українські ресурси, які дають можливість самостійно виконати запити з проханням знайти особу. **Посилання на ресурси нижче (клікайте та переходьте):**

Telegram-канали з пошуку людей під час війни

Українські сервіси з пошуку зниклих або загиблих

ВАЖЛИВО:

Важлива рекомендація: не розповсюджуйте та не публікуйте у соціальних мережах світлини Захисника у військовій формі з локацією останнього місця його перебування (зникнення) та вказанням номеру військової частини. Розголос цієї інформації може нашкодити здоров'ю чи життю Захисника, або створити перешкоди його пересуванню. Трапляються випадки, коли місцеві жителі переховують Захисників або ж вони самостійно намагаються вийти з оточення у цивільному одязі.

Зібрали інформацію. Що родичам Захисника робити далі?

Потрібно подати **Заяву про розшук особи, зниклої безвісти за особливих обставин** до відповідного територіального органу Національної поліції України. У заяві вказується максимально повна відома заявнику інформація щодо Захисника та його зникнення – всі відомі обставини щодо місця перебування, особливих прикмет (татуювання, шрами, пірсинг тощо), речей, які він міг би мати із собою (мобільний телефон, документи, прикраси) тощо. Також родичі захисника додатково мають здати біологічні зразки для порівняння ДНК-профілів.

Заяву в Національну поліцію можна подати:

- Письмово, безпосередньо у відділку поліції (оптимальний варіант)
- Зателефонувавши на гарячу лінію: **089 420 18 67**
- Надіславши лист на електронну пошту: **rozshuk_znyklyh@police.gov.ua**
- Скориставшись чат-ботом: **https://t.me/poshuk_znyklyh**.

Зафіксуйте реєстраційний номер заяви в ЄО. Після направлення заяви потрібно отримати витяг з ЄРДР (відповідно до ст. 60 КПК України), де безпосередньо буде зазначено ПІБ слідчого у справі.

Протягом 24 годин після отримання заяви Уповноваженим від Національної поліції України, відомості, зазначені у заяві про розшук особи, зниклої безвісти за особливих обставин, підлягають внесенню до Єдиного реєстру осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, **після чого особа набуває цього статусу з дати подання заяви.**

Якщо поліцією встановлюється факт, що Захисник перебуває в полоні, або заручниках, або є докази смерті - тоді поліція передає за підслідністю цю справу до СБУ для продовження проведення досудового розслідування. Родині варто звернутися до СБУ, щоб дізнатися контакти слідчого у справі, аби комунікувати надалі з ним.

Додаткові платформи для пришвидшення пошуку Захисника

Додатково:

Зверніться до Робочої Групи Ради ООН з прав людини з питань насильницьких, або недобровільних зникнень (далі - Робоча група РПЛ). Є практика, коли Родини Захисників отримують інформацію від Робочої групи РПЛ про полон вашого Захисника. Відповідно, із копіями направлених вам документів, ви можете звертатися до МКЧХ з метою підтвердження статусу полону в російській стороні.

Також для негайного початку пошуку Захисника необхідно надати інформацію про ситуацію, заповнивши анкети в:

- Червоний хрест (МКЧХ) - при наявності, додати документи, які отримали від Робочої групи РПЛ;
- Уповноваженому з питань осіб, зниклих безвісти за особливих обставин;
- Національне інформаційне бюро;
- інші організації.

[Посилання на контакти зазначених платформ](#)

Переконайтеся, що вказана особа наявна в базах пошуку зниклих безвісти цих організацій. У подальшому необхідно відслідковувати самостійно будь-які зміни в ситуації за допомогою моніторингу інтернет простору, контакту з військовою частиною, іншими доступними способами. При будь-яких змінах, появі нової інформації - слід невідкладно надавати уточнення у вказані організації.

Дії родини, якщо Захисник понад 6 місяців перебуває в статусі "зниклий безвісти за особливих обставин"

У разі, якщо Захисник пропав безвісти у зв'язку з воєнними діями на строк більше ніж 2 роки (або мінімум 6 місяців за окремих умов), **родина може звернутися до суду з заявою про визнання його померлим** та в подальшому звернутися за отриманням відповідних виплат.

Заява подається родичами померлого або їх законними представниками, і в ній відповідно до ст. 318 ЦПК України повинно бути зазначено:

1. який факт заявник просить встановити та з якою метою;
2. причини неможливості одержання або відновлення документів, що посвідчують цей факт;
3. докази, що підтверджують факт;
4. докази, що підтверджують викладені заявником обставини (наприклад, письмові свідчення очевидців, фототаблицю з місця поховання, медичні документи про смерть тощо);
5. довідка про неможливість відновлення втрачених документів (наприклад, письмова відмова органів державної реєстрації актів цивільного стану).

ДЛЯ ІНФОРМАЦІЇ

Згідно частини 2 ст. 46 ЦК України, суд може оголосити померлою особу, яка пропала безвісти у зв'язку з воєнними діями через два роки. Але, у разі, коли відомі конкретні обставини зникнення Захисника (брав участь у бойовій задачі і не повернувся тощо), то в такому разі особа може бути оголошена померлою не раніше спливу шести місяців. Також судом можуть бути прийняті до уваги і інші обставини: ракетно-бомбовий чи артилерійський обстріл села, міста, місця постійної або тимчасової дислокації; виявлення фрагментів одягу, взуття, транспортного засобу Захисника, знищення будівлі чи споруди, де він перебував тощо.

У відповідності до роз'яснень, даних в п. 13 **Постанови Пленуму Верховного Суду України № 5 від 31.03.1995 року «Про судову практику в справах про встановлення фактів, що мають юридичне значення»**, громадянин може бути оголошений в судовому порядку померлим у разі неможливості встановлення факту його смерті, який встановлюється судом за умови підтвердження доказами, що ця подія мала місце у певний час та за певних обставин.

І головне, що є важливим, особа, яка визнається померлою **у зв'язку з воєнними діями, може бути визнана такою з дня її вірогідної смерті**, а не з того дня, коли рішення суду набуде чинності (ч. 3 ст. 46 ЦК України). Це важливо, тому що **і виплати будуть призначатися сім'ям з дати визнання особи померлою**.

Рішення суду про визнання Захисника померлим **є підставою для одержання свідоцтва про смерть у органах ДРАЦС**. Ухвалене судом рішення у справах про встановлення факту смерті особи на тимчасово окупованій території України, визначеній Верховною Радою України, підлягає негайному виконанню і негайно видається учасникам справи після проголошення такого рішення або невідкладно надсилається судом до органу державної реєстрації актів цивільного стану за місцем ухвалення рішення для державної реєстрації смерті особи.

Потрапив у полон чи заручники

Алгоритм першочергових дій родини

При отриманні усної інформації від безпосереднього командира, колег, командира частини, від працівників за місцем служби по гарячій лінії, що Захисник потрапив у полон, чи у випадку отримання такої інформації від самого полоненого Захисника, від ворожих осіб, які його захопили у полон тощо, отримання відомостей з мережі інтернет (YouTube, Telegram чати/канали, веб-сайти, соціальні мережі, у т.ч., **варто з'ясувати всі подробиці місця перебування Захисника, інформацію про координати, де він був помічений /зафіксований на фото- чи відеоматеріалах, коли був останній раз на зв'язку, за якими координатами був направлений і т.і.**)

Родичам необхідно зібрати всі можливі факти і докази, необхідні для розшуку людини - скріншоти повідомлень, аудіозаписи розмов, відео з камер спостережень, відео з ворожих ресурсів тощо та надати ці відомості у відповідні установи (організації).

1. Родині необхідно звернутися до Національного інформаційного бюро (якщо ще не зверталися);
2. Звернутися до Об'єднаного центру з пошуку та звільнення полонених при СБУ: телефоном **+38 (067) 650 83 32; +38 (098) 087 36 01** або листом на ел. адресу: **united.centre.ssu@gmail.com**;
3. Подати заяву до територіального підрозділу поліції про безвісно зниклих громадян, їх викрадення або потрапляння у полон (якщо ви ще не подавали). Зафіксувати реєстраційний номер заяви, а також забрати витяг із ЄРДС, де буде зазначено ПІБ слідчого. За кожним фактом зникнення, викрадення або потрапляння у полон органом досудового розслідування відкривається кримінальне провадження. У разі потреби, разом із наданням заяви про вказаний факт, здається біологічний зразок для виведення ДНК-профілю для подальшого їх порівняння. Зразки відбираються у біологічних батьків або дітей зниклої особи (для цього необхідно мати при собі паспорт та свідоцтво про народження дитини);
4. Дана категорія справ далі передається поліцією до СБУ для подальшого проведення досудового розслідування. Відповідно, родині Захисника необхідно звернутися до СБУ, щоб дізнатися ПІБ слідчого у справі для подальшої взаємодії з ним;
5. Розпочати вести "щоденник", у якому (бажано з першого дня) записувати всю важливу інформацію:
 - 1) Всю наявну інформацію про Захисника, який опинився у полоні;
 - 2) Далі - записувати всі події та дії, що будуть відбуватися (ПІБ та телефони людей, з якими спілкувалися чи будете спілкуватися, час та дату телефонних розмов, подання звернень або заяв (дату та виконавців), короткий зміст відповідей на ваші звернення.

Для самостійного пошуку інформації, фотографій можна використовувати вказані платформи:

Telegram-канали з пошуку людей під час війни

Українські сервіси з пошуку зниклих або загиблих

Куди звертатися родинам, чий Захисник потрапив у полон чи заручники?

Для отримання інформації можна звертатися до наступних державних органів:

- Територіальний центр комплектування та соціальної підтримки (за місцем проживання);
- Військова частина, інший силовий підрозділ (СБУ, ГУ НП тощо), де Захисник був зарахований до особового складу;
- Національне інформаційне бюро (НІБ):

☎ Цілодобова "гаряча лінія" – 1648 та міський номер: **+38 (044) 287-81-65**.

🌐 Сайт: <https://nib.gov.ua>. Telegram bot: https://t.me/nib_uncp_bot.

- Об'єднаний центр з пошуку та звільнення полонених при СБУ:

☎ Цілодобово: **+38 (067) 650-83-32**;

✉ Email: united.centre.ssu@gmail.com.

Загинув

Загинув без можливості забрати та юридично ідентифікувати тіло

Якщо ви дізналися про смерть Захисника шляхом отримання усної інформації від безпосереднього командира, колег, командира частини, по гарячій лінії або з інтернет-ресурсів (ворожих чатів), варто:

- максимально дізнатись подробиці про місце, координати місця події та обставини загибелі Захисника, зв'язавшись з безпосереднім командиром, колегами, командиром частини або встановить зв'язок із установою чи організацією, де служить Захисник;
- звернутись у відділення Національної поліції по місцю проживання рідних із заявою про відкриття справи по факту смерті особи. Далі цю справу поліція передає за підслідністю до СБУ для проведення досудового розслідування. Відповідно, Родині необхідно звернутися до СБУ, аби дізнатися ПІБ слідчого у справі для подальшої взаємодії з ним;
- повідомити про ситуацію, заповнивши відповідні анкети у різні установи (організації) перелік за [посиланням](#);
- встановити зв'язок з військкоматом, з якого була мобілізована особа / за місцем прописки, або з установою чи організацією, де здійснює службу Захисник (СБУ, ГУ НП) та перевірити наявність/відсутність повідомлення про підтвердження статусу Зниклого безвісти чи Акту про настання смерті.

У випадку відсутності інформації у військоматі/СБУ/ГУ НП про статус Зниклого безвісти чи Акту про настання смерті:

- зв'язатися з командиром частини через гарячу лінію частини з проханням надати відповідне повідомлення.

ВАЖЛИВО:

В інформаційному просторі інтернету існує низка ресурсів, які дають можливість самостійно виконати запити з проханням знайти особу.

[Посилання на Telegram канали](#)

Якщо вдалося самостійно знайти фото загиблого на вказаних ресурсах, тобто є фотодокази, а тіло знаходиться на непідконтрольній Україні території, **з метою включення тіла загиблого до бази обміну та подальшого отримання тіла необхідно:**

- повідомити про зміну ситуації, нову інформацію, до тих організацій, де ви заповнювали анкети (НІБ, Червоний хрест тощо);
- повідомити про зміну ситуації, нову інформацію у військкомат/СБУ/ГУ НП;
- повідомити про зміну ситуації, нову інформацію у військову частину, повторно висловити прохання надати Акт про настання смерті;
- повідомити про зміну ситуації, нову інформацію Уповноваженого з питань осіб, зниклих безвісти за особливих обставин;
- повідомити про зміну ситуації, нову інформацію слідчого у справі (відповідно до вже поданої вами заяви до поліції);
- організувати збір ДНК у рідні першого коліна особи, що загинула;
- відслідковувати інтернет-ресурси ворога, там може бути інформація, що тіла забрані ними і відповідно повідомити про зміни тим установам, з якими ви синхронно взаємодієте.

Якщо ви отримали від військкомату/військової частини/СБУ/ГУ НП Акт про настання смерті:

- Акта про настання смерті недостатньо для отримання Свідоцтва про смерть державного зразка. Свідоцтво можна отримати на підставі рішення суду і відповідно з цим рішенням звертатися до ДРАЦС (колишній РАГС), де вам і мають видати Свідоцтво про смерть державного зразка.
- Щоб звернутися до суду, вам потрібно скласти заяву та додати докази про настання смерті (Акт про настання смерті, фото, посилання на інтернет-ресурс тощо). До заяви додати копії документів (копію паспорта позивача, військовослужбовця; свідоцтво про народження; ідентифікаційний код, витяг з книги бойових дій і т.і.)
- Для отримання виплати допомоги, у разі загибелі військовослужбовців у період дії воєнного стану, потрібно звернутися у військкомат з переліком документів ([перелік тут](#)).

Державою ведеться постійна робота з організації обміну тіл загиблих. Для контролю та забезпечення всією необхідною інформацією органів, що виконують такі функції необхідно: надати інформацію про ситуацію, з заповненням анкет у Червоний хрест, Уповноваженому з питань осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, НІБ тощо:

[Посилання на контакти зазначених платформ](#)

Важливо:

- переконайтесь, що інформація у вказаних організаціях про Захисника наявна в їх базах по тілам, що підлягають обміну;
- відслідкуйте самостійно будь-які зміни в ситуації за допомогою моніторингу інтернет-простору, контакту з військовою частиною, іншими доступними способами;
- при будь-яких змінах, появі нової інформації - надавайте уточнення у вказані організації.

Загинув, тіло забрали та ідентифікували

При повідомленні родини від військкомату про смерть Захисника, з наданням відповідного Сповідання:

- уточнити дату та час доставлення тіла загиблого Захисника;
- узгодити з військовим комісаром, представниками місцевої державної адміністрації або органами місцевого самоврядування місце, час та порядок поховання загиблого (померлого) військовослужбовця;
- зібрати документи, необхідні для оформлення допомоги на поховання;
- зібрати документи, необхідні для подання клопотання про призначення пенсії (допомоги) сім'ї загиблого (померлого) військовослужбовця;
- зібрати документи, необхідні для оформлення одноразової грошової допомоги у зв'язку із смертю Захисника ([деталі тут](#)).

ДЛЯ ІНФОРМАЦІЇ:

Під час організації поховання загиблого (померлого) військовослужбовця за рахунок військової частини закуповуються такі предмети ритуальної належності: труна, труна оцинкована (за потреби), подушка, похоронне покривало, санітарний (патологоанатомічний) мішок (за потреби), надгробний хрест, транспортувальний ящик (за потреби), ритуальний вінок, державний прапор, який після поховання передається близьким родичам загиблого (померлого). Крім того, військовою частиною можуть оплачуватись інші ритуальні послуги (виготовлення написів на надгробних хрестах, написи на траурних стрічках ритуальних вінків, послуги кремації). Особисті речі загиблого (померлого) військовослужбовця передаються за актом під особистий підпис одного з членів сім'ї, близьких родичів або спадкоємців загиблого (померлого).

Джерела:

[ІНСТРУКЦІЯ "Про організацію поховання військовослужбовців, які загинули \(померли\) під час проходження військової служби";](#)

[ІНСТРУКЦІЯ з організації обліку особового складу Збройних Сил України.](#)

Статус, пільги та виплати Родинам Захисників

Статус та пільги члена сім'ї загиблого. Грошові виплати сім'ям загиблих

Згідно чинного законодавства статус сім'ї загиблого дає право на отримання соціальних пільг, до яких належать, зокрема, пільги на оплату житлово-комунальних послуг, побутові послуги, медичне обслуговування, забезпечення житлом.

Виплата грошового забезпечення Родині полонених, заручників, інтернованих та зниклих безвісти

Родинам Захисників, які потрапили в полон, стали заручниками, інтернованими, або зниклими безвісти, проводяться виплати в межах грошового забезпечення Захисника, відповідно до Порядку, затвердженого [постановою Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2016 р. N 884](#).

ДО ВІДОМА:

Безвісно відсутнім для цілей цієї виплати військова частина вважає зниклого безвісти під час захисту Вітчизни військовослужбовця, щодо якого понад 15 днів відсутні відомості про місце його перебування, за виключенням відомостей про самовільне залишення військової частини або місця служби.

Хто з родини Захисника має право на грошове забезпечення?

Виплата грошового забезпечення здійснюється таким членам сімей: дружині (чоловіку), а в разі її (його) відсутності – повнолітнім дітям, які проживають разом з нею (ним), або законним представникам (опікунам, піклувальникам) чи усиновлювачам неповнолітніх дітей (інвалідів з дитинства - незалежно від їх віку), а також особам, які перебувають на утриманні Захисника (члени сім'ї, які були на його повному утриманні або одержували від нього допомогу, яка була для них постійним і основним джерелом засобів до існування), або батькам рівними частками, якщо військовослужбовці не перебувають у шлюбі і не мають дітей.

У разі письмової відмови однієї з осіб від виплати грошового забезпечення, її частка рівномірно розподіляється між іншими особами, які мають право на її одержання.

Виплата грошового забезпечення здійснюється з дня захоплення Захисника у полон або у заручники, а також інтернування в нейтральних державах або зникнення безвісти, членам сімей Захисників за їх заявою:

Заява на ім'я командира (начальника, керівника) військової частини (установи, організації) через територіальні центри комплектування та соціальної підтримки/ГУ НП/ ГУ СБУ, або за місцем постійної дислокації такої військової частини, особі, уповноваженій на ведення діловодства та прийом документів від родичів Захисників.

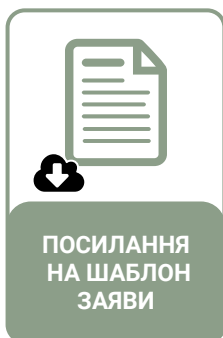
До заяви додаються:

- копії сторінок паспорта повнолітніх членів сім'ї з даними про прізвище, ім'я та по батькові і реєстрацію місця проживання (перебування);
- довідка про реєстрацію місця проживання (перебування) членів сім'ї (у разі відсутності такої інформації в паспорті);
- копія свідоцтва про шлюб (у разі наявності);
- копії свідоцтв про народження дітей (у разі наявності);
- копія довідки про ідентифікаційний код (для осіб, які через свої релігійні переконання відмовилися від коду, - копія сторінки паспорта з такою відміткою).

Командир (начальник, керівник) військової частини (установи, організації) розглядає **протягом 15 днів подані документи та приймає рішення щодо виплати або відмови** у виплаті грошового забезпечення, про що повідомляє заявнику в письмовій формі.

ВАЖЛИВО:

Виплата грошового забезпечення членам сімей військовослужбовців, які добровільно здалися в полон, самовільно залишили військові частини (установи, організації), місця служби або дезертирували, не здійснюється.

Механізм оформлення документів і виплати одноразової грошової допомоги (далі - ОГД)

Нормативно-правова база:

- Постанова Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 року № 168 "Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану".
- Інструкція з призначення і виплати в Державній прикордонній службі України одноразової грошової допомоги, затвердженої наказом МВС України від 22.06.2022 № 383, зареєстрованої в Мін'юсті від 5 липня 2022 за № 741/38077 - для військовослужбовців Державної прикордонної служби України.
- Порядок призначення та виплати одноразової грошової допомоги в разі загибелі поліцейських під час дії воєнного стану, затвердженого наказом МВС України від 21 червня 2022 року № 376 та зареєстрованої в Мін'юсті 29 липня 2022 за № 858/38194 - для поліцейських.
- для осіб рядового і начальницького складу органів та підрозділів цивільного захисту – регулюється внутрішніми розпорядчими документами.

Одноразова грошова виплата сім'ям загиблих Захисників згідно Постанови Кабміну від 28 лютого 2022 р. № 168 (15 000 000 грн)

Право на призначення та отримання одноразової грошової допомоги мають члени сім'ї, батьки та утриманці загиблого (померлого) Захисника. Члени сім'ї та батьки загиблого (померлого) Захисника визначаються відповідно до **Сімейного кодексу України**, а утриманці - відповідно до **Закону України** "Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб".

Сім'ям загиблих осіб виплачується одноразова грошова допомога в розмірі **15 000 000 гривень**, яка розподіляється рівними частками на всіх отримувачів: членів сім'ї, батьків та утриманців загиблого (померлого) Захисника.

Днем виникнення такого права є дата загибелі особи в період дії воєнного стану, що зазначена у свідоцтві про смерть. Виплата одноразової грошової допомоги здійснюється також сім'ям Захисників, які померли внаслідок поранення (контузії, травми, каліцтва), отриманого під час захисту Батьківщини у період дії воєнного стану, не пізніше ніж через один рік після поранення (контузії, травми, каліцтва).

ДО ВІДОМА:

Постанова Кабміну від 28 лютого 2022 №168 діє лише на період воєнного стану.

Одноразова грошова допомога у разі загибелі (смерті), інвалідності або часткової втрати працездатності без встановлення інвалідності, згідно Постанови Кабміну від 25 грудня 2013 р. № 975 (173 670 грн - 1 860 760 грн, на 2022 рік)

Згідно **ст. 16-2 Закону № 2011-XII та Постанови КМ №975** одноразова грошова допомога призначається і виплачується у розмірі, кратному до одного прожиткового мінімуму (ПМ), встановленого законом на 1 січня року, у якому настала подія.

Днем виникнення права на отримання одноразової грошової допомоги є:

- у разі загибелі (смерті) військовослужбовця, військовозобов'язаного та резервіста - дата смерті, що зазначена у свідоцтві про смерть;
- у разі встановлення інвалідності - дата, зазначена у довідці медико-соціальної експертної комісії, а у разі повторного огляду та зміни групи інвалідності - дата, зазначена у довідці медико-соціальної експертної комісії про первинне встановлення інвалідності;
- у разі встановлення ступеня втрати працездатності без встановлення інвалідності - дата, зазначена у довідці медико-соціальної експертної комісії.

**Розміри одноразової грошової допомоги,
згідно Постанови Кабміну від 25 грудня 2013 р. № 975, на 2022 рік**

1. У разі загибелі (смерті) Захисника під час виконання ним обов'язків військової служби або внаслідок захворювання, пов'язаного з виконанням ним обов'язків військової служби, або смерті Захисника, звільненого з військової служби, протягом року після звільнення з військової служби, якщо смерть настала внаслідок поранення, контузії, каліцтва, захворювання, пов'язаних з виконанням обов'язків військової служби, родині передбачається грошова допомога

у розмірі 750 ПМ, або **1 860 750 грн**

2. У разі загибелі (смерті) Захисника, що настала в період проходження ним військової служби або внаслідок захворювання чи нещасного випадку, що мали місце в період проходження ним військової служби, або смерті Захисника, звільненого з військової служби, протягом року після звільнення з військової служби, якщо смерть настала внаслідок поранення, контузії, каліцтва, захворювання, нещасного випадку, пов'язаних із проходженням військової служби; або загибелі (смерті) військовозобов'язаного або резервіста, якого призвано на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори чи для проходження служби у військовому резерві, що настала під час виконання обов'язків військової служби або служби у військовому резерві, - родині передбачається грошова допомога

у розмірі 500 ПМ, або **1 240 500 грн**

3. У разі встановлення військовослужбовцю інвалідності:

I групи - 400 ПМ - **992 400 грн**

II групи - 300 ПМ - **744 300 грн**

III групи - 250 ПМ - **620 250 грн**

4. Захиснику (крім строкової служби), інвалідність якого настала в період проходження військової служби або внаслідок захворювання, пов'язаного з проходженням ним військової служби, або встановлення особі, звільненій з військової служби, інвалідності не пізніше ніж через три місяці після звільнення її з військової служби чи після закінчення тримісячного строку, але внаслідок захворювання або нещасного випадку, що мали місце в період проходження зазначеної служби, - родині передбачається грошова допомога

у розмірі від 120 ПМ (**297 720 грн**) до 70 ПМ (**173 670 грн**)

5. У разі часткової втрати працездатності, без встановлення інвалідності, розмір допомоги становить: % втрати працездатності, зазначений у висновку МСЕК * 50 - 70 ПМ (прожиткових мінімумів). Станом на 1 січня 2022 року 1 ПМ становить - 2481 грн.

ДО ВІДОМА:

Одноразова грошова допомога призначається і виплачується рівними частинами членам сім'ї, батькам та утриманцям загиблого (померлого) військовослужбовця, військовозобов'язаного та резервіста.

Якщо одна із зазначених осіб відмовляється від отримання одноразової грошової допомоги, її частка розподіляється між іншими особами, які мають право на її отримання.

Заява про відмову від отримання одноразової грошової допомоги повинна бути нотаріально засвідчена в установленому законодавством порядку.

Перелік документів для отримання ОГД (одноразової грошової допомоги)

Члени сім'ї, батьки та утриманці загиблого (померлого), яким призначається та виплачується одноразова грошова допомога, подають зазначені нижче в таблиці документи **до територіального центру комплектування та соціальної підтримки (в минулому військкомату)/СБУ/ГУ НП**, на які покладаються функції щодо підготовки необхідних для призначення пенсії документів.

ОГД при загибелі Захисника

- **заява** кожного повнолітнього члена сім'ї, батьків та утриманців Захисника, які мають право на отримання допомоги, а у разі наявності малолітніх та/або неповнолітніх дітей – іншого з батьків або опікунів чи піклувальників дітей про виплату одноразової грошової допомоги;
- **витяг з наказу про виключення загиблого (померлого) Захисника із списків особового складу** військової частини (підрозділу, органу);
- **витяг з особової справи про склад сім'ї Захисника**, призваного на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори чи для проходження служби у військовому резерві.

До заяви додаються копії:

1	документа, що свідчить про причини та обставини загибелі (смерті) Захисника, зокрема про те, що він не пов'язаний із вчиненням ним кримінального чи адміністративного правопорушень або не є наслідком вчинення ним дій у стані алкогольного, наркотичного, токсичного сп'яніння, або навмисного спричинення собі тілесного ушкодження чи самогубства;
2	свідоцтва про смерть Захисника;
3	свідоцтва про народження Захисника - для виплати одноразової грошової допомоги батькам;
4	свідоцтва про шлюб – для виплати грошової допомоги дружині (чоловікові);
5	документів (відповідних сторінок за наявності), що посвідчують особу (паспорт громадянина України, тимчасове посвідчення громадянина України, посвідка на постійне проживання, посвідка на тимчасове проживання, посвідчення біженця, посвідчення особи, яка потребує додаткового захисту) членів сім'ї, з даними про прізвище, ім'я та по батькові (за наявності) особи, до яких внесено відомості про реєстрацію місця проживання, та довідку про реєстрацію місця проживання (у разі, коли відомості про реєстрацію місця проживання до таких документів не внесені);
6	свідоцтва про народження дитини – для виплати одноразової грошової допомоги дитині;
7	документа, що засвідчує реєстрацію фізичної особи у Державному реєстрі фізичних осіб - платників податків, виданого органом доходів і зборів (для фізичної особи, яка через свої релігійні переконання відмовляється від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків, офіційно повідомила про це відповідний орган доходів і зборів та має відмітку в паспорті громадянина України, – копію сторінки паспорта з такою відміткою);
8	рішення районної, районної у м. Києві та Севастополі держадміністрації, виконавчого органу міської, районної у місті, сільської, селищної ради або суду про встановлення над дитиною-сиротою, дитиною, позбавленою батьківського піклування, опіки, піклування (у разі здійснення опіки або піклування над дітьми Захисника);
9	рішення суду або нотаріально посвідченого правочину, що підтверджуватиме факт перебування заявника на утриманні загиблого (померлого) (надають особи, які не були членами сім'ї загиблого (померлого), але перебували на його утриманні);
10	постанови відповідної військово-лікарської комісії щодо встановлення причинного зв'язку смерті Захисника (контузії, травми або каліцтва), захворювання з виконанням військових обов'язків;
11	у разі наявності рішення суду, яке набрало законної сили, з питань призначення та виплати одноразової грошової допомоги члени сім'ї, батьки та утриманці загиблого (померлого), яким призначається та виплачується допомога, подають також копію відповідного рішення суду.

Перелік документів для ОГД при інвалідності чи втраті працездатності Захисника

- заяву про виплату одноразової грошової допомоги у зв'язку з встановленням інвалідності чи часткової втрати працездатності без встановлення інвалідності;
- завірену копію довідки до акта огляду медико-соціальною експертною комісією про встановлення групи інвалідності або відсотка втрати працездатності із зазначенням причинного зв'язку інвалідності чи втрати працездатності.

До заяви додаються копії:

1	постанови відповідної військово-лікарської комісії щодо встановлення причинного зв'язку поранення (контузії, травми або каліцтва), захворювання;
2	документа, що свідчить про причини та обставини поранення (контузії, травми або каліцтва), зокрема про те, що воно не пов'язане із вчиненням особою кримінального чи адміністративного правопорушення або не є наслідком вчинення нею дій у стані алкогольного, наркотичного чи токсичного сп'яніння, або навмисного спричинення собі тілесного ушкодження;
3	документа (відповідних сторінок за наявності), що посвідчує особу (паспорт громадянина України, тимчасове посвідчення громадянина України, посвідка на постійне проживання, посвідка на тимчасове проживання, посвідчення біженця, посвідчення особи, яка потребує додаткового захисту), з даними про прізвище, ім'я та по батькові (за наявності) особи і про реєстрацію місця проживання (за наявності);
4	документа, що засвідчує реєстрацію фізичної особи у Державному реєстрі фізичних осіб - платників податків, виданого органом доходів і зборів (для фізичної особи, яка через свої релігійні переконання відмовляється від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків, офіційно повідомила про це відповідний орган доходів і зборів та має відмітку в паспорті громадянина України, - копію сторінки паспорта з такою відміткою).
5	у разі наявності рішення суду, яке набрало законної сили, з питань призначення та виплати одноразової грошової допомоги Захисник, якому (якій) виплачується одноразова грошова допомога у разі настання інвалідності чи часткової втрати працездатності без встановлення інвалідності, подає також копію відповідного рішення суду.

У разі виникнення будь-яких питань щодо виплат рекомендуємо військовослужбовцям діяти за таким алгоритмом:

1. Звернутися до заступника командира по роботі з особовим складом підрозділу для централізованого вирішення у фінансовій службі.
2. В індивідуальних випадках звертатися безпосередньо до фінансової служби військової частини.
3. За додатковими питаннями звертатися на «гарячу лінію» Департаменту фінансів Міністерства оборони України за телефоном (044) 271-35-59.

Доступ до банківського рахунку загиблого Захисника

Чи може родина загиблого Захисника отримати доступ до його банківського рахунку?

Так, може. Кошти на банківських рахунках, відкритих на ім'я Захисника, є його приватною власністю.

У разі його загибелі, такі кошти, а також цінності, які перебувають у банківських ячейках, переходять у спадщину відповідно до спадкового законодавства. Спадкоємцями є наступні особи (у порядку черговості):

- діти (зокрема, зачаті за життя загиблого, а народжені після смерті), інший з подружжя та батьки.
- рідні брати та сестри, його прабатьки з обох боків;
- рідні дядько та тітка;
- особи, які проживали зі спадкодавцем однією сім'єю щонайменше п'ять років;
- утриманці спадкодавця, які не були членами його сім'ї.

Для отримання права на кошти Захисника, що переходять у спадщину, спадкоємцям потрібно звернутися до нотаріуса, який по закінченню 6 місяців з моменту смерті Захисника - власника рахунку видасть свідоцтво про право на спадщину.

Як дізнатися, у якому саме банку відкритий рахунок?

Щоб отримати інформацію про кошти на рахунках загиблого Захисника, його спадкоємці мають право звернутися до будь-якого нотаріуса, а він, - надіслати відповідні запити до українських банків.

Як отримати кошти з рахунків померлого Захисника:

Спадкоємцю потрібно звернутися в банк, де відкритий рахунок, та надати їм перелік документів:

- паспорт спадкоємця;
- ідентифікаційний номер;
- свідоцтво про право на спадщину, завірене нотаріально, або відповідне рішення суду про спадщину (за наявності);
- свідоцтво про смерть вкладника (в деяких банках);
- заповіт Захисника (за наявності).

Якщо кошти на рахунку заповідаються кільком спадкоємцям, має бути вказано розподіл частки між спадкоємцями (наприклад, рівні частки або одному одну третину, іншому — дві третини тощо).

Статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту, згідно ЗУ України "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту (далі - Закону)

Ветеранами війни є особи, які брали участь у захисті Батьківщини чи в бойових діях на території інших держав. До ветеранів війни належать: учасники бойових дій, особи з інвалідністю внаслідок війни, учасники війни.

Порядок отримання посвідчення ветерана війни, згідно Положення

Посвідчення є документом, що підтверджує статус ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників чи Захисниць України, на основі якого надаються відповідні пільги і компенсації.

Посвідчення видаються Мін'юстом, органами Міноборони, МВС, Мінветеранів, Національної поліції, Національної гвардії, ДСНС, СБУ, Служби зовнішньої розвідки, Управління державної охорони, ДФС, Адміністрації Державної прикордонної служби, Держспецзв'язку, а також Держспецтрансслужбою **за місцем реєстрації ветерана** після отримання відповідного статусу Захисника чи родини Захисника у встановленому порядку.

Е-посвідчення ветерана формується безоплатно засобами Єдиного державного веб-порталу електронних послуг (далі - **Портал Дія**). Для формування та використання е-посвідчення ветерана така особа повинна завантажити мобільний додаток Порталу Дія на електронний пристрій, критерії якого підтримують використання такого додатка та пройти електронну ідентифікацію та автентифікацію.

Е-посвідчення ветерана формується автоматично засобами Порталу Дія, зокрема з використанням мобільного додатка Порталу Дія, на підставі відомостей, що містяться в Єдиному державному реєстрі ветеранів війни, та відцифрованого образу його обличчя з е-паспорта/е-паспорта для виїзду за кордон, у разі надання згоди на відображення у ньому відцифрованого образу обличчя. **Зверніть увагу!** Е-посвідчення ветерана може пред'являтися особою замість та без додаткового пред'явлення посвідчення, виданого особі.

Пільги ветеранам війни та гарантії їх соціального захисту

- Ст. 12 Закону: **Пільги учасникам бойових дій та особам, прирівняним до них** - [Детальніше](#).
- Ст. 13 Закону: **Пільги особам з інвалідністю внаслідок війни** - [Детальніше](#).
- Ст. 14 Закону: **Пільги для учасників війни** - [Детальніше](#).
- Ст. 16 Закону: **Пільги для осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною** - [Детальніше](#)

Пільги сім'ям загиблих (померлих) ветеранів війни (стаття 10), Захисників і Захисниць України (стаття 10⁻¹), згідно статті 15 Закону

1. Зібрати документи:

- Заява;
- Довідка про безпосередню участь Захисника в захисті Держави (видає військкомат або військова частина);
- Свідоцтво про смерть або повідомлення про загибель;
- Постанова штатної ВЛК (військово-лікарської комісії);
- Оригінал та копія паспорта, ідентифікаційного коду заявника;
- Фотографія заявника розміром 3*4см;
- Для дітей: свідоцтво про народження;
- Для батьків: свідоцтво про народження Захисника;
- Для дружини чи чоловіка Захисника: свідоцтво про одруження.

2. Подати зібрані документи до органу соціального захисту населення за місцем реєстрації.

3. Посвідчення члена сім'ї загиблих ветеранів війни видається безкоштовно та особисто під розписку. Неповнолітнім дітям посвідчення члена сім'ї загиблого не видається. Інформація про неповнолітніх дітей вноситься в окрему главу довідки, доданої до посвідчення матері (або іншого повнолітнього члена сім'ї).

Контактні дані уповноважених установ та громадських організацій з питань зникнення безвісти, полону, загибелі (смерті), витребування тіл Захисників

Національне інформаційне бюро

 www.nib.gov.ua

Робоча Група Ради ООН з прав людини з питань насильницьких, або недобровільних зникнень

 [сайт](#)

ГО "Група "Патріот"

 0 800 339 247; +38(095) 896 04 21

Червоний хрест

 <https://redcross.org.ua/contacts/>

СБУ - Об'єднаний центр пошуку полонених

 +38 098 087 36 01

 +38 067 650 83 32

 надіслати листа на електронну пошту
united.centre.ssu@gmail.com

Відділ репатріаційних заходів та відділ пошукової роботи Центрального управління цивільно-військового співробітництва Генерального штабу Збройних Сил України

 +38 (044) 454-73-51

Координаційний штаб з питань поводження з військовополоненими

 +38 (095) 412 74 24
(консультаційна лінія)

 <https://koordshtab.org/>

Телеграм-канал

Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України

 Пошук зниклих безвісти:
+38 (099) 792 01 26

 Щодо військовополонених:
+38 (066) 382 03 56 – Олександр Смирнов
+38 (093) 059 09 46 – Роман Каракаш

Пошук і передача тіл загиблих: **+38 (050) 600-25-37, +38 (044) 355-14-74**

Міністерство внутрішніх справ України
гаряча лінія

для звернень рідних та близьких полонених,
зниклих безвісти та загиблих Захисників

 +38 (089) 420 18 66

Гаряча лінія Департаменту фінансів
Міністерства оборони України

 +38 (044) 271-35-59

Контактні дані уповноважених установ та громадських організацій з питань зникнення безвісти, полону, загибелі (смерті), витребування тіл Захисників

Національна поліція України

цілодобова гаряча лінія за номером
(089) 420 18 67; (0800) 21 21 51

зателефонувати на
102

надіслати листа на електронну пошту
rozshuk_znyklyh@police.gov.ua

ГУ НП у Вінницькій області

Гаряча лінія

робочої групи з прийому звернень про зникнення безвісти та викрадення громадян в умовах воєнного часу, потрапляння в полон, відібрання біологічних зразків у родичів безвісти зниклих осіб та ідентифікації невпізнаних

+38 (096) 134 85 65

Перелік Telegram-ботів для пошуку Захисників, які зникли під час бойових дій

Telegram-канали з пошуку людей під час війни

Українські сервіси з пошуку зниклих та загиблих

Call-центри Збройних Сил України

КСВ
0800-500-410*1*5

ОК "Захід"
0800-500-410*1*1

ПвК "Захід"
0800-500-410*2*1

ОК "Північ"
0800-500-410*1*2

ОК "Схід"
0800-500-410*1*4

ПвК "Центр"
0800-500-410*2*2

ОК "Південь"
0800-500-410*1*3

КПС
0800-500-410*2*5

ПвК "Схід"
0800-500-410*2*4

КДШВ
0800-500-410*4*1

ОТУ "Схід"
0800-500-410*6*2

ПвК "Південь"
0800-500-410*2*3

КССО
0800-500-410*5

ОТУ "Північ"
0800-500-410*6*1

КВМС
0800-500-410*3*1

ОКП ОС (КОС)
0800-500-410*6*3

УВ ОК "Південь"
0800-500-410*7*1

КМП ВМС
093-456-26-62

Психологічна допомога
0800-500-410*8

ГЛ ЗСУ (ГШ)
0800-500-410*9*1

Командування Сил ТрО ЗСУ
0800-507-028

Нормативно-правова база з питань Дорожньої карти

Назва законодавчого акту чи веб-ресурсу

- Закон України "Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин" від 12 липня 2018 року № 2505-VIII.
- Закон України "Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей" від 20 грудня 1991 року № 2011-XII
- Положення "Про територіальні центри комплектування та соціальної підтримки"
- Постанова Кабміну від 28 лютого 2022 р. № 168 "Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану"
- Постанова Кабміну від 25 грудня 2013 р. № 975 "ПОРЯДОК призначення і виплати одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті), інвалідності або часткової втрати працездатності"
- Постанова Кабміну від 22 травня 2019 р. № 433 "Про затвердження Порядку виплати середнього заробітку особам, уповноваженим на виконання функцій держави, які зникли безвісти за особливих обставин"
- Постанова Кабміну від 29 квітня 2022 р. № 511 "Деякі питання виконання Закону України "Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин" + ПОЛОЖЕННЯ про Уповноваженого з питань осіб, зниклих безвісти за особливих обставин"
- Постанова Кабміну від 30 листопада 2016 р. № 884 "Про затвердження Порядку виплати грошового забезпечення сім'ям військовослужбовців, захоплених у полон або заручниками, а також інтернованих у нейтральних державах або безвісно відсутніх"
- Наказ Міноборони від 07.06.2018 № 260 "Про затвердження Порядку виплати грошового забезпечення військовослужбовцям Збройних Сил України та деяким іншим особам"
- Наказ МВС України від 06.04.2016 № 260 "Про затвердження Порядку та умов виплати грошового забезпечення поліцейським Національної поліції та здобувачам вищої освіти закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, що здійснюють підготовку поліцейських"
- Наказ Міноборони від 05.06.2001 № 185 "Про додаткові заходи щодо організації поховання військовослужбовців, які загинули (померли) під час проходження військової служби"
- Інструкція про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права в ЗСУ
- Інструкція з пошуку та транспортування тіл (останків) загиблих, померлих (зниклих безвісти) під час проведення антитерористичної операції на території Донецької та Луганської областей
- Інструкція про організацію поховання військовослужбовців, які загинули (померли) під час проходження військової служб
- Наказ Міноборони від 26.05.2014 № 333 "Про затвердження Інструкції з організації обліку особового складу Збройних Сил України"
- Порядок реєстрації смерті особи
- Юридична сотня на допомогу у російсько-українській війні
- Безоплатна правова допомога Захисникам
- Женевська конвенція про поводження з військовополоненими
- Закон України "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту"
- Постанова Кабміну від 01.07.2022 №783 "Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо надання статусу члена сім'ї загиблого (померлого) Захисника чи Захисниці України"

*Щоб перейти на веб-сторінку, натисніть на назву пункту вище.

"Дорожню карту" для Родин Захисників створила і продовжує доповнювати Редакторська Група, тому з питань пропозицій, зауважень чи доповнень щодо змісту даного документу, або якщо ви знайшли неточність чи невідповідність з певних питань, звертайтеся до **Редакторської Групи**.

Email: roadmap.editors@gmail.com